

Allasõ Tiia: olnu vaia pistü panda avvusamba umilõ suurilõ tegijile

Kae lk 2

Kunstnik Pärsimäe Lõuna-Eesti pildi

Kae lk 3

Kuis Eesti turist Jaapanin kanatõulõ nime pand

Kae lk 4

9 771406 922005

Suvõülikoolitus Vana-Võromaa lõunanukan. Kaika suvõülikooli matkapäiv vei uma keele ja kultuuri hoitja võrokõsõ timahava Vana-Võromaa ja üteliidsi Eesti lõunatippu.

Matkapäiv nakas pääle Mõnistõ muusõumi mant iks ülikooli väärilidselt: rektoriketi sai kaala muusõumi pernaanõ Tulviste Hele ja akadeemilist juunt avitiva ummi ettekandidõga hoita Fastrõ Mariko ja Kõivupuu Marju. Kadsoaost, puhtusõpidämisesist ja kemmergukultuurist inneskindsel aol kõnõl kiri-vält Mõnistõ muusõumi tüütäja Pazuhanitši Romet.

Edesi võtsõ uhja hindä kätte paigapääline miis Silla Silver, kiä vei rahva kaema, midä põnõvat ümbrekunna luudusõst lõudä võit. Nii sai Lepä Rei-nu juhtmisõl kaika karstilehtriid, tulõta ütēn Mõttusõ Hugoga Karisõõdi külä maalilidsõ pidoplatsi pääl miilde nii mõisa- ku ka mõtskunnaaigu, saista Palo Anneli istvõtmisõl Peetri jõõ kaldõ pääl ja tunnista mi kandin esierälist kalkkivimüürü.

Päälelõunadsõn lämmüsen nakas nii viiekümnest inemisest seltskund lõunatipu poolõ astma. 4,8 kilomiitret pikk matkarada oll tävveste kunti-müüdä, et muu hulgan putmalda mõtsa imehtellä, mõni kikkasiin kotti ja saksatoomõmari vai mustik suuhtõ panda.

Päävä lõpõtusõs sai muusõumi muro pääl võrokeelitsit laulõ laulda: alos-tusõs ütēn Pulga Jaani ja Mõnistõ kooli latsiga ja lõpus Visseli Malle pilli perrä.

KABUNA KAILE jutt ja pilt

Laulõga tiatritükk Kiidjärve poisist

Viil mõnõ päävä saa Vana-Võromaa piiri veeren Kiidjärvel nätä luku lauljast ja telemehest Tennosaarõ Kalmerist – Kiidjärve poisist, nigu tä hinnäst kutsõ. Mäeotsa Ain om uma kimmä lavastajakäe ala pandnu Kiluski Oti kirotõdulõ luulõ.

Lava pääl saa nätä pallosid Tennosaarõ Kalmeriga samal aol elänuid inemiisi ja mõnt viil parlaki tunnõttut inemist. Lahutamalda kolmik oll Tiidusõ Hardi, Pandi Valdo ja Tennosaarõ Kalmer. Lava pääle tulõva näüt-lejide ettekandmisõl viil Läätsē Heli, Rinne Artur, Otsa Georg, Linna Reet, Kalmeri hää sõbõr kosmonaut Titovi German, timā naanõ Arbi Sirje, tütre ja hulga tõisi inemiisi, innēkökkõ lugõ-malda hulk egäsugutsit naisi. Pääosan astva üles Sepä Kalle (nuur Kalmer) ja Seemani Sepo (vana Kalmer).

Üten tege ka Kalmeri tü-tär näütlejā Tennosaarõ Liina, kiä ütēn rollin mäng Kalmeri mammat – väega tähtsät inemist, kedä näüdätās lava pääl sõs, ku Kalmeril om elon rassõ. Väega süämehe lätš, et Kalmer

ja mamma kõnõli iks paigapää-list umma kiilt – kuis tuu tõisil-dõ olõski võinu olla. Esieräline imä-poja vaihõkörd, mehe hal-lõ miil ja kergehe vällä tullõv silmävesi omma täämbädselgi aol seo kandi inemiisile tutva.

Tiatritükün lauldas hulga ilos-it laulõ, näüdätās Eesti televi-siooni, mi ao ja Kalmeri luku. Kalmer oll küläpoiss, kinkast sai televisioonitāht ja üleliidu-lidsõ kuulsusõga miis. Timā ar-mastusõ otsmisõ, lahkuminegi, naisi ja viina, unõhtamisõ hõl-ma vaomisõ lugu tuvvas katõ tunni seen kaeja ette. Seo om pia sääne lugu, midä või suu-rõmbalt vai vähämbält är tunda egäst suguvõsast. Lavastusõga jakatas paikligu aoluu tutvus-tamist, nigu joba aastit seon kandin om tettü.

Kavavihun ja lavastusõn om hulga aoluga pääväpilte. La-vastusõn om häste kokko lõigat vannu videolõikõ tuuga, midä õkva lava päält näüdätās.

Vanõmbil inemiisil om hul-ga ärtundmist umast nuurus-põlvõst. Noorõmba tundva häädmiiilt häist ütlemiisist ja nallust, midä tetās tiatritükün kah peris hoolõga.

FASTRÕ MARIKO

Kiuman võeti üles võro-keeline muuvi

KABUNA KAILE

Kapellil Kõhukesed sai õkva valmis video vahtsõst laulust, mille päälkiri om «Pulga Jaani Sangastõ polka». Muuvi (muusigavideo) edimäne ettenäütämine om 19. põimukuul Mamas-tõn lõõdsasimmanil.

Sangastõ polka om lõõdsamängijide jaosummamuu-du klassika. Tollõ üte, teedä-tuntu variandsi om kokko poimnu Kikka Karl. A ütēl hääl pääväl jõulukuul 2019 andsõ säsiivõrokõnõ Pulga Jaan lõõdsakuningalõ Ojasaarõ Toomalõ teedä, et timä om Sangastõ polkalõ võrokiilse sõna tennü.

Lõõdsakuning pruuvsõgi sõnnu viisi sisse säädi, a häs-te es tulõ vällä. Üten bändi-seldsilidse Kaha Kaidoga võeti päts leibä ja jupp vors-ti ütēn ja minti sõnnu luuja mano seletüst otsma. Kuun saigi selges, et «Pulga Jaani Sangastõ polka» viisi seen saava kokko kats luku: pää-le Sangastõ polka viil lugu «Lõõtspill nalatas».

Nüüd es jäetä ettevõtmist inämb poolõlõ. Kaha Kaido ütēl, et kuna rahvatandsja olli koroonä peräst pikält koon-istnu ja näide jala süüdi, sis tull mõtõ seolõ luulõ üts

KABUNA KAILE PILT

Sildoja Raivo, Ojasaarõ Toomas, Kaha Kaido ja Saare Ivari omma puudrikõrra nõna pääle saanu ja muuvi ülesvõtminõ või pääle nakada.

lustilinõ video tetä. Edimält mõtõldi Mamastõ küläplatsi pääl vaban õhun kinä suvõõda-gunõ hõiskaminõ linti võtta, a ilm es lasõ tuud plaani ello viiä.

Käüki lätš plaan B: Kiuma külän olli ütēn talon ildaaigu suurõn kilemajan kunstmuro pääl pulma maaha peetü ja saigi kõik valguspark ja muu tarvilinõ tehnikaga sääll üles säe-tüs. No lätš edimädsest õdagu-tunnist pikält üle kesküü vällä,

a lugu sai nii-üteldä purki ja tandsja kah sääll likõs. Nigu ollgi plaanitu.

«Ega mi taad muidoki õnnõ tegemise peräst ei tii. Mõtlõmi, et võissi olla üts laul, mis om uma, kon mi ei tii tõisi perrä,» tekk Kaha Kaido kokkovõt-tõ. Teemä poolõst mahus lugu Pulga Jaani igihalla «Tulõ aga tulõ!» kõrvalõ. Aig om iks tuu sõgluja, kas vahtsõnõ polka saa sammamuudu rahvalaulus.

Kõhukesed: Ojasaarõ Toomas, Kaha Kaido, Sildoja Raivo, Saare Ivari.

Video «Pulga Jaani Sangastõ polka» hääs teivä kuuntüüd: liikmisõ säädjä ja tandsujuht Ilvese Tiina; kaamõramiis ja video säädjä Marga Janek; Võro, Põlva ja Tarto maakunna tandsja; kapell Kõhukesed.

Roose Celia: regilaul olõ-i õnnõ asatundjilõ!

LAANÕ TRIINU

Karulan Kaikamäel sai 6. põimukuu õdagu Lauu Tormisõ nimelisel sündmüsel kokko pia 150 Tormisõ Veljo loomingu ja regilaulu sõpra.

Pidol laulõti rahvaperälidsen võtmõn Tormisõ lihtsämbit regilaulõ pääle säet koorilaulõ ja esieräline oll tuu, et laulma pan-ti kõik pidol olnu inemise. Mitu noist tunnistiva perän, et tuu oll näile edimäne kõrd elon koori-laulu pruuvi ja et ku koorijuht olõssi ka edespite Roose Celia, sõs võissi tuud viilgi tetä. Pää-hä tull kogoni mõtõ, et ka Umal Pidot võissi dirigent mõnõ liht-sämbä koorilaulu koorilauljido asõmõl publikuga ette võtta.

Roose Celia ütēl sündmüst kokko võttõn: «Regilaul olõ-i õnnõ asatundjilõ, taa om kõi-gilõ. Tormisõ luudu om hää kanal regilaulu mano – nii jõud taa tagasi rahva kätte, kost tä

JOABI KALEVI PILT

Tormisõ Veljo lauluõdak tõi Kaikamäel kokko pia 150 regilaulusõpra.

jo peri om. Tormisõ koorisää-de omma tett nii häste, et noist saa rõõmu tunda nii kontsõrdi-saalin häätasõmõlidsõ koori

perfektset esitüst kullõldõn ku esi rahvakoori hulgan ütēn laul-dõn.»

Laulõ vahelõ kõnõl Roose

Riina Tormisõ ja regilaulu eräkõrdsusõst. Pido jakku pia süüüni ütitsin esitekkünün tsõõrõn regilaulõ lauldõn.

Midägi püsüs iks muutumalda

Põimukuu alostus om olnu mooska, nigu vanal hääl aol: om olnu päivä ja pilvealost ilma ja vihma. Nigu kõigilõ midägi.

Ku õkva uudissidõ nälän puutri vai teleka takan ei istu, sis om tunnõ, et maailman ei olõ midägi muutunu. Om suvi ja nigu iks olf ka Kaika suvõülikuul. Häste, mitte peris nii, nigu viil mõni aig tagasi, a tuu om inämb seest ku väläst kasunu muutus. Ülikuul olf nüüt tõist aastat ütepääväne, a ku mitmalõ poolõ välä pantust kassi desinfitsiirmise vahendist müüdä kait, olf kõik nigu varrambagi. Iks Võromaaga kõüdedü loengu, ümbrekunna tundjidõ seldsin rändamine – seokõrd Vana-Võromaa lõunatipu – ja õdagu kultuuriprogramm.

Esieränis Pulga Jaani päävä lõpul üten kitraga tettü etteastõ pandsõ mõtlõma, et aig lätt, a ei olõ ilman suurt midägi muutunu: nigu mõnikummend aastat tagasi kirotas tä iks laulõ edesi. Tuu tege meele rahulikus külh. Marutagu tansaman Võromaa küle all Tartun koroonaa vai mis taht.

Sommeri Lauri kõnõf ildaaigu Võromaa keskraamadukogo hällipäävä-olõngil Võro keskliinan võrokõisi ku Eesti ja indiaanlasi ku Ameeriga põlisrahva ütistsist juunist. Et indiaanlasõ otsva iks kah ummi juuri, ei taha kiilt är unõhta ja laul avitas näil umma hoita (võrokõisil om näütuses kõrvalõ panda Uma Pido). Et roh-kõmb ku muial Eestin om mi kandi inemiisi seen paosin tuud vanna sässü, nii-üteldä mustigakorjajat.

Nii ku tuu jutu kinnütuses käändki suvõülikooli matkal lõunatipu poolõ astõn üts ja tõnõ mõtsaraa päält kõrvalõ siini haardma, ma esi naksi mustikist suuht roobitsõma. No es saa kuigi müüdä minnä. Olf kõrras kül rummal tunnõ, et mis mi tan ummõtõ ahnitsõ... A sis lätš süämen maru kerges: tuu mustigakorjaja kuurdus lihtsäle vällä.

KABUNA KAILE,
Uma Lehe suvõtoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molõvihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellimine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Kapstamäelt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit,
kuimuudu egäpääväello vaeldust lõüdä
ja märgotas tuust, miä parasjago
süäme pääl.

Vikakaarõsõdalasõ

Üts muistinõ indiaani ettekuulutus kõnõlõs vikakaarõsõdalasist (ing *rainbow warrior*). Neo omma sõdalasõ, kiä ei võitlõ tulõ ja mõõga, a armastusõ ja valgu-sõga – iks harmoonilidsõ elo iist. Nä tulõva vällä sis, ku maad räüstäs vahtsõnõ katk (parhilla sis COVID-19) ja inemise omma hindä olõmist unõhtaman.

Seo vana tarkus om pandnu inemiisi joba alatõn 70. aastist umma ilmakaemist *rainbow*-kokkotulõkil jagama ja süvembäs tegemä.

Ma kuulsõ seost kokkotulõkist üle 20 aasta tagasi. Aastal 2002 võtsõgi ma koti sälja ja sõitsõ bussiga Saksamaalõ ja säält edesi Portugali – mu vikakaarõ-pillakaar sai alostusõ. Ku otsit hinnäst, armastat illu, valgust ja vabahust, sis om seo su kotus ja pere. Seo om su jaos plannõdi kõgõ parõmb pido, kon ei olõ määndsidski riigliid ja piirdmiisi. Pääle toda käve ma kagonõ-

miisil Püreneeden, Bulgaarian, Soomõn, esiki katõaastadsõ latsõga Mehiko tsunglin. Peräkõrd ummõtõ om seo vikakaarõpere-kund lõüdnü kodo Eestin, kahjus väega halval aol.

Hää om siski teedä, et viil viimätsit nädälit jagasõ Võromaa luudusõn umma helget ja selget miilt kavvõlt tulnu külälidsõ... Taasper-i-Antsla seikluisist ei massa kõnõldagi, a jälitüstüu Hargla lähkül lõppi nii, et RMK ammõtnigu ja politsei istõva ütitsen tsõõrin: politsei pallõf andis ja kuuntuün lõüti laagri-liidsile vahtsõnõ laagrikotus Koiva jõe veeren.

Annas no kõgõvägevämb inemiisile inämb arvosaamist ja laembat miilt rehkendä uma süämehelü perrä ja pitä meelen, mis om inemises olõmisõ man kõgõ tähtsämb.

Ka Kapstamägi om nüüd umal moel vikakaarõst pututõ, a seod tundva õnnõ nuu, kiä uma süäme vällä tegevä...

*Võro liinan võinu olla mõni avvusammas mi peris umilõ,
siist kandist peri suurmiihile ni -naisilõ.*

Ütski avvusammas umilõ

ALLASÕ TIIA,
paigavaimu lõudjä

häädüsega, midä and imehtelä esiki aastakümnit ni -satu ildampa?!

Uma mälehtämisretke kõrrald siinkirutaja niimuudu, et kullõf kaasaigsidõ võro kiräni-gõ, päämidselt viie-pääle-mi- hi käest, kuvõrd om näide looming Võro liinast läüdet saanu. Tulf vällä, et inämbüste om Võro olnu läbikäumis-kotus – tiikundõ algus- ni vaihepunkt (Võro bussijaam!), nigu näütuses Rahmani Jani ja Sommeri Lauri loomingun. Vai väega hää 1970. aastidõ Võro olokireldüs Kõivu Madisõ ja Vahingu Vaino raamatun «Endspiel», kon püvveti ka Võrolt inne üü tulõkit edesi jõuda, a inne sõski viin poodist üten osta. Contrat om Võro sõski õkvadsõmbalt laulma pandnu – näütes olku luulõtu-sõ «Linnapea lauluke», «Priä

mu arm» ja «Munski uulits». Võro liinan üles kasunu Ruitlasõ Olavi om kirotanu võro «Kevade» ehk «Vee peal», miä and väega hää pildi XX aastasaa 1970. ja 1980. aastidõ Võro liinast, a sõski ilokirändüslid-sen, mitte niivõrd mälehtämis-kirändüse võtmõn.

Ku võõras inemine kaes Võro liina kodulehekülge, sõs või timälgi tegüedä arvusaam Võrost ku suurõjoonõ-lidsõst keskpunktist, õkva ku suurõstliinast, kost tii mitmõn haron edesi läävä. Om sääl jo kirän: «Linna läbib St. Petersburg – Pskov – Riga raudtee ja Tallinn–Luhamaa maantee. Linna asukoht on geograafiliselt soodne kaubavahetuseks Venemaa ja Lätiga.»

Seo teedüs tuu vähämbält paigapäälidsõ inemise suurõ-liina-illusionist matsuga maa

pääle tagasi: reisirongi ei sõida Võro liinast inämb ammu läbi ja Vinnemaaga äriajaminõ om kah inämb ku küsütäv. Miil lätt tinnõs, suurõliina-tundõ asõmõlõ tegünes kolkarasõhus, midä Kõivu Madis om kotussõvaimust vaivatusõs märgotanu. Jah, taa väikuidõ kotussidõ painõ-küsümüsega omma tegelnü nii Adsoni Artur ku Kõivu Madis. Adsoni «Väikelinna moosekant» algaski märgotusõga provintsiliina väikukodanlidsõ eloviie üle. Taad ummamuudu jakkas Kõivu Madis uman esseen «Genius loci», kos ütles võro kiilde ümbrepantult nii: «Kõik mu uno ja tädi ja viil lähembä sugulasõ pagõsi säält Võrolt kuuli poolõldõ jätten rassõ-miilselt muialõ, taa kotus es võta Tilleoru mihi (ja naisi) vasta, ütentuudu ja paigapäälidsõ vaimu es kohanõ üts-tõõsõga. Seo liin jäi näile ilma piireldä väikusliinas.»

Seo jutu kokkovõttõs või ollaki taa, et suursugunõ liina keskpлатс ja suurõjoonõlidsõ teos saanu mõttõ (nt «Mu liin ja mu kiil») avitasõ meil hindätiidmist kõvastõ tukõ, kotussõvaimust vaivatusõst üle olla. Suuriliinu nn maamärgi kõgõ parõmban mõttõn omma monumendi, selle võinu Võro liinan tõtõstõ olla mõni avvusammas mi peris umilõ, siist kandist peri suurmiihile ni -naisilõ, kink elojakk siin liinan jätse näile kistumalda mälehtüse ehk loomingulätte, midä perrätulõvil põlvil om uhkõ tunnõ avasta. Ni hõngun-vaimun ku milles mitte sisuka mälehtüs-kivi man.

Kiä kellele ohtlik om?

Ma olõ õks ülnü, et meil käävä pallu asja talgu kõrran, arvada, et tuu järgi, määntse projekti jaos euroliidust rahha jaetas.

Kõrd om kõigil kõrraga vaija soolikõid kontrolli, sis massahaiguise testi... a esi mõtlõ, et külh olnu häste, ku nuide projekte toel mõni inemine, kiä omgi tervüsega suurõn hädän, mõni kuu vähämb järjekõrran peat uutma, ku medagi om vaja lõigada vai praavita.

Nüüd omma sis sääntse talgu, et vanõmba inemise tulõs nigu auturoolist maha tõsta, selle et naa ei sõida tõnõkõrd väega kõrraligult. Kõik asja rehkendädes meil viimätsel aol protsendi perrä vällä, aga ma tuust statistikast pallu ei pea. Kõnõldas ka, et üts statistik ollõv esi uppunu sääntsede oja, mea keskmiselt mõnikummend sendimeetrit sükäv olf.

Kiä tiid, vast juhtugi nii, aga mitte ei tulõ miilde, et olõs kuuldanu, et mõni katsõ-

kümne ligi vai ka veidü vanõmb provva vai härä kedägi surnus olõs sõitunu. Om külh juhtunu, et inemisel rooli takan halv nakas ja taa esi külh pidurda joud, aga kraavi sõit, päälegi omma nuu mehe ollu tüüinemise, mitte esiki pinsi pääl. Üts olf mu teedä bussijuht.

Tulõ jo elun egäsugust ette, aga kas tuuperäst peat nakama silte külge pandma. Praegud-sõ vanõmba inemise omma enämbüisi tuul aol juhiloa saanu, ku tuu kah selges opati, konh autul suunatulõ nupp om ja et tuud peat alasi jo aigsõst enne käändmä nakamist vaotama, mitte sis, ku joba tõsõlõ ette olõ sõitunu. Ja om teedä, et põra ei tarvita mõnõ kõva mehe ja naasõ suunatulõ sukugi, selle et om jo näta, et naa tulõva. Külä vahel jala kävven peat kah ega minut valmis olõma, et kiä sälgä ei sõida, selle et gaasi vaotõdas maiu vahel, konh latsõ juuskva, kah meheste, ja suunda ei olõ jo vaja näüdadä muidu, ku mõni

niisama kangõ autujuht ette jääs. Kae sis või jama tulla!

Sääntseid hirmsõid õnnõ-tuusi, konh mõnõ mõistusõlda kihutaja peräst mitu inemist, nuide hulgan ka pallu latsõkõisi surma om saanu, tulõ meil nii pallu ette, et tõnõkõrd tulõ ikk pääl. Ja ku tuud tapja-sõhvrit sis uurma nakatas, tulõ vällä, et ei olõ taal tihti edimene sääne tegu; et om varõmb kah enne rooli takka istmist tarvitanu nii viina ku narkotsi, aga varsti õks loa tagasi saanu: nuur inemine peat jo sõita saama. Ja peris andsak om kullõlda ja lukõ, ku hää ja sõbralik poiss taa õks tege-likult om. Kas nuu, kiä timä süü läbi tõistõ ilma latsi, olkõ vana, timäiälitse vai latsõ, olli halva?

Ildaaigu sõidimi Tartust Võro poolõ, ku mersu müüdä kihuf nii meist ku viil mitmast inpuul. Muiduki es näütedä kõrdagi suunatulõ. Mõnõ-kümne kilomeetri peräst saisõ tuu autu tii veeren. Rooli takan es olõ õkva kimmäde

vana inemine, poisil es kasu vast õigõdõ habõnagi.

Veitü ao peräst kihuf tuusama massin jäl meist müüdä, ja muiduki niisama, märku andmada. Tulf õkva hirm, et kas taa no pruuu, kona tuu mats ärä käü. Meist jäi massin Võro liina piiri lähküle saisma ja olf hää miil, et taad roh-kõmb es näe. Kaivada ei olõ sääntse pääle kah kohegi mõtõ. Ku autun peenükest tehnikat ei olõ, sis sõna sõna vasta ei olõ mõtõd medägi üldä.

Aga tunnus nii, et sääntseide roolihuligaanõ vasta, kiä hullu muudu kihutasõ, tii pääl müüdä sõitõn nii hendä kui tõisi elust ei hooli, tarvitasõ viina ja muud kraami, mis mõistusõ vii, om keeruline medägi ette võtta. Aga et medägi nigu peat tegemä, sis võedas rahvas sündümise aastajärgi ette ja pandas naa egas juhus jo enne süüpinku, ku naa medägi halva tennü omma.

Tuu om jo pallu keremb tüü.

Kunstnik Pärsimäe Lõunõ-Eesti

PÄHLAPUU LIIS,
kunstitiidläne

Antsla lähküst Oe küläst peri kunstnigu Pärsimäe Karli (1902–1942) loomusõn ja töie seen tulõva väl-lä tujodõ ja tundidõ veere-päälisuse.

Arvada tiidvä kõik Eesti inemise Pärsimäe Karli vähämbält üte pildi per-rä: «Talutuba soemüüriga» (1935). Maal nigu hõhanu värmi kaudu lämmüst. Seo kesken om lõunõeestlaisesle nii umanõ savikivvest hõögavverrev truur, mille iin om vana naasõ pistune kujo, mis ütten lajas maalit talotarõga nõst säändse egä-päävädse motiivi argielost korgõmbalõ. Maal kujotas kambrit Pärsimäe vanaesä luudun Sika talon Urvastõ kihlkunnan, kon kunstnik perre kõgõ noorõmba latsõna 1902. aastal sündü.

Kodotalost ja seo kõgõ läh-kümbäst ümbrekunnast sai üts elopiätüisi Pärsimäe Lõunõ-Eestiga köüdetün loomin-gun. Lõunõ-Eesti olõs Pärsimäega nigu kõik aig ütten olnu, ka kavvõndal luvvõn.

Opmisseldsilise Pallasõ kunstikoolist mälehtäse tedä ku lämmind ja tasast, hää nafasoonõga, saman ärarvamaalda ja kinnist, kunsti seen elävät ja lõpmaalda loomingu-list nuurt miist, kellel olf sällän Võromaa talupoiskõsõ villatsõst rõivast paklanõ kuub. Tedä peeti ka andsakus, selle et tä pildsõ jutu seen pallo tõisilõ võõrit võro-kiilsit kildakõisi. A timä seen olf niipalfo tukõv loomingu-linõ vägi, et seo es lasõ täl hinnäst kuigi kõiguta ja tä jäi iks esihindäle kimmäs. «Pärsimägi om miis, kiä lask hindäle kõnõlda küländ pallo, a siski tege nii, nigu

Autoportree. Umbõs 1920–1925. Õli.

Tütarlats ja kuu. Umbõs 1936. Õli.

Petseri kerigu interjäär. Õli.

esi taht,» kirotadi kõrd timäst (1940).

Pärsimägi astsõ Pallasõ opilasõs õkva pääle tuu kooli luumist. Ja kõrraga 1923. aastal sõitsõ tä ütten opiseldisiliidsiga ka reisile Saksamaalõ, kon sai Võromaa mõtsu seest tulnuna tunda ehtsä muudsa kunsti tulõvärki. Õkva pääle opireisi tek

Pärsimägi seeriä vesivärmi-pilte, mis väikust vormist huul-mada paistsõva Eestin tuul aol luudu kunsti siäst silmä. Nigu tõõsõ Ida-Euruupa moodulidsõ «külägeeniusõ» (nt Chagalli Marc, Malevitši Kazimir) om Pärsimägi kujotanu kõgõ kodotsõmpa elokõrda: talo argiello. Pärsimägi om taloelo

PÄRSIMÄE KARLI PILDI EESTI KUNSTIMUUSÕUMIST.

Kompositsioon redeliga. 1923. Akvarell.

algossiga (eläjä, tahra, vankrõ, redeli, moro pääl toimõndava ja sängün teki all magava moori ja taadi) vabalt ümbre käünü ja luunu näist kirivä ja murdõlõva, saman siski harmoonilidsõ, taivahe rattana maali-du päävä puult ülekuuladu vai sis kuusirbi külmäst valgusõst üleujotõdu kogotükü. Neo kaemisõ «talomuro ilmaruumilõ» omma lumjalt vaba ja vaimorikka. Paistus, et inämb ku koskil muial uman loomingu om Pärsimägi tan värme-ga edesi andnu tuud rassõhe sõnno sisse pantavat, no toda inämb põ nõvat lõunõeesti vaimu – seo seen om nii mängehimmo ku tundõlisust ja süämlikkust, Võromaa juttõlõ umast argiello ja vällamõtõldu maa-

ilma läbipoimmist, põrotavat värmikirivüst.

Pallasõ koolin opsõ Pärsimägi pikkä aigu, nii 1920ndidõ ku ka 1930ndidõ aastidõ edimädsel poolõl. Sinna vaihõlõ jäivä aasta, ku tä olf kodotalon. Pärsimägi mütäs talotõiega, toimõnd ku möldre esä ehitetün veskin, uursõ kõgõsugumaidis massinavärke ja nokits rehepessumassina man. Timä tuul aol luuduisi töie kotsilõ om veidü teedä. Kõnõldas, et talon löüdü «aidatävve täüs maalituid palajit». Arvada näüdäs Pärsimägi ummi tuu ao töid vähätsile, a või-olla es näütä kellelegi. Paigapäälidse inemise tiidsevä Pärsimäke ku Sika kunstnikku. Sakõstõ kõnõl tä küläteie pääl jalotõn uma

hää tutva ja naabri Kangro Bernardiga, kiä om ildamba märgotanu timä «innekõkkõ kunstilõ pühendünüst ausast loomusõst».

1930ndidõl, ku Pärsimägi vahtsõst kuuli astsõ, nakaš timä kõgõ tähtsamb luumis-aig. Pärsimägi maalsõ ohukõsõ värmikihiga, õnnõ silmäpilgus palajat pututadõn. Ummin töien om tä motiivi lahendanu julgidõ värmega, andõn niimuudu edesi pildi mõtõl ja hindä tundmiisi.

1934. aastal rännäs Pärsimägi läbi Lõunõ-Eesti Petseri kloostriõ. Nigu kodotalon vai kambrin, valisi Pärsimägi ka tan kujotamisõs kildakõisi, kaemisi väikeisi nukkõ pääle, uskõn, et tugõvalõ edesi antu väiku asä kandva hindä seen olõmist.

Nigu Pärsimäe hindä loomusõn, nii tulõva tujodõ ja tundidõ veerepäälisuse vällä ka timä töie seen. Nii pandsõ Pärsimägi tähele nafaliidsi hetki ja pilgäs liinahund-sakit, näütüses töien, kon om kujotõl Tarto ja Võro 1930ndidõ aastidõ liinapilti. Raua Mardi «Kirve ja kuu» mõõl tull timä loomingulõ ka kuu ku tähüs, mis and edesi kunstniguhenge igätsüst ja hallu. Küländ sakõstõ maalsõ tä nüüd sinitsega süvält kurb-liidsi pilte.

Elo lõpuotsan lätš Pärsimägi Pariisi, es saa säält õigõl aol tulõma ja arvada sai sõa-aigson vangilaagrin hukka. A uma lühkü elo joosul sutsõ tä luvva töid, mille vallavõtminõ pakk huvvi täämbädseni.

Pärsimäe Karli töid saa kaia parhilla Talinan Kumu kunstimuusõumi näütüsel «Varamu». Välläpanõk Pärsimäe ja tõisi kunstnigõ Lõunõ-Eestiga köüdetüst loomingust tetäs Kumun val-la 2021. aasta rehekuun.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi periolõmisõst ja tähendüsest.

Põim

Seod nimme kand Eestin 30 inemist. Panti taad katõl kõrral. 1809 Kanepin Hurmi mõisa vallan sai nime kujul *Poim* Keerdo Jüri kolm last. Et üts tütar lätš mehele, poig võeti soldanis ja tõnõ tütar Ann Poim jäi vähämbält 35. eluaastani latsilda, sõs või arvada, et tuu Kanepi nimi rohkõmb edesi es lääki.

Kanepi jaos tüübilidselt tähend nimi harilikku sõnna, põimu ehk viläkoristust, min-ka man päämine tüü olf tsirbiga poimminõ. Vanast poimiti, nüüt põimitas, sinnä sõnatüvve om tulnu õ-, midä priinimmi pandmisõ aignõ kirotus viil es rehkendä.

A kost sõs Põimu nime kandja tulõva? Kõiki näide nime algkodu om Vidrike mõisa Otõmpää kihlkunnan, kon nimi panti Ojama Märdi poja-lõ Jürile suurõ perrega – viis poiga ja kats tüttär – ja Ojama Tuuma poja Eeverti poja-lõ Peedolõ. 1826. aastaga hinge-revisjonni kirotõdi umastavan

käänüssen *Poimo*. Sääne nimekuju lätš edesi ka Jüri katõ vanõmba poja nimen, kiä lätši elämä Paluperrä Rõngu kihlkunda. Parhilla om nimekujul *Poimo* kuus kandjat ja vahtsõmbas parandõdul nimekujul *Poimu* kümme kandjat. Jüri noorõmbidõ latsi priinimi ja Peedo latsi priinimi lätš edesi nimetävän käänüssen, edimält *Poim*, sõs *Põim* ja õigõ varakult ka täämbäne kuju *Põim*. Vidrikel tetti mitmit priinimmi talunimest, a nimes panti ka harilikkõ sõnnu. Kukki suurõ perre esä Põimu Jüri olf peremiis Paina talun, panti *Paina* priinimes tuu talu vana-lõ hõimulõ.

Põimminõ esi om üts põnõvidõ tähendüisiga sõna. Võro keelen saa põimi tõtõst tsirbiga, eesti keele *põimima* om võro keelen pletmä, polõma vai sisse kudama, soomõ keele *poimia* tähendäs päämidsetl marju korjamist. Põhasaami keelen (*boaibmut*) põimva eläjä, ku nä suuga haina ja sam-mõlt sõõvä.

SAARÕ EVAR

Mälehtüisi suvõst ja hainategemisest

Lätši kikkasiini otsma, a es saaki mõtsaveerest kavvõmbahe astu. Puid olf viimädse kolmõ suurõmba tormi jago maaha murdnu. Üts puu all, tõõnõ pääl ja kolmas viil alomaisi pääl. Es nakka turnma ja nii jäiväki seene mõtsa, ku näid olf.

Tulli sis mõtsaviirt pite kodo poolõ tagasi ja jõudsõ hainamaa pääle. Hain es olõki pikk, a väega rassõ olf kõndi. Naksi sis uurma ja leüds, et vana niidet hain olf jo maaha är kõdunõnu ja vahtsõnõ ätäl läbi kasunu. Ega säändsides ilmuga nigu timahavva umgi paras kunst haina tetä. Kuivaga niidät maa-ha, sis satas terve nätal otsa ja hainast ei saaki muud ku põllulõ hallastvæetüst. Haalsõ sis läbi kasunu haina ja naksi mõtlõma, kuis vanastõ sai haina tettüs.

Sis olliva suvõ iks suvõ muudu. Inämbähe paistu päiv ja lämmakraat es lää nafalt üle 25. Ku taivan koskilt pilv jo naaski tulõma, sis tull tä nii aigupite, et jõudsõst viil inne vihma haina kokko riibu. Hainamaa olf niidü pääl, kon puu kah kasviva. Prõlla üteldäs seo kotsilõ luuduslik rohumaa. Traktoriid olf veidü ja nuuki kolhoositü pääl. Uma

PILT URMI AILI KOGOST.

Umaaignõ hainatego.

lehmä hain tull iks vikahtiga niitä. Vanõmba lätši jo hummoku varra, kellä viie aigu niitmä. Sis olf hain kastõst likõ – üteldi, et hain um pehme – ja olf kergemb niitä. Ku päiv haina är kuivat, sis lätš hain kalõs ja nürüt vikahti väega ruttu är.

Mi, latsi tüü olf inne lõunat niidet hain rihäga lakja pessä, et rutõmbahe kuioosi. Nii tetti paar päivä, ku ilosat ilma pidi. Sis naati viglaga kokko vidämä ja rõuku vai kuhja pandma. Lat-sõ olliva sis rõugu otsan hainu kokko sõkman. Suurõ inemise anniva hainaunikit viglaga üles. Mitu kõrda tull hainuga ütten ka

mõni huss. Inämbähe sattõ kül vigla otsast alla, a ütškõrd, ku esä võtsõ suurõmba viglatävve, sis linnaš ütten hainuga huss kah rua otsa. Oh toda uikmist, et huss hainu sehen, huss hainu sehen. Õnnõs olliva niidü pääl vaskhussi, säändse punakaspruuni ja lühembä ku rästigu. A är iks hiitüt. Ja ku sai hainu üles lüüdüs, sis võisõst hiitüidä külmä kunna peräst, ku tuu vasta jalga puttu. Kunna olli hainu all päävavafon.

Perän, ku haina jo peris kuiva olliva, nõstõti nä rõugust vankri pääle, viidi hobõsõga kodo ja pilluti küüni. Latsõ olf jäl nuu, kes sõkiva küünin hai-

na kinni, et rohkõmb mahussi. Tuu olf kõgõ tüütümb tüü, selle et küünin olf lämme ja iho lätš higitset. Tollõ likõ higidsõ iho pääle jäivä kõik hainapurukõsõ pidämä ja naksiva tsuskma. A peräst tüüd olf hää järve viirde tsuklõma minnä ja hinnäst puh-tas mõskõ.

Ku jo suurõmb olli, inne kat-sandat klassi, tulliva mi kolhoosi opilasmalõvlasõ. Sis sai kafalauda man küünin hainapallõ nõstman käütüs. Tuu olf tuul aol suur uudis, et haina saa är palli, tõisisõnnu ütelden, hain pressiti kokko ja köüdeti nõõri-ga kinni. Ega nuu palli kõgõ kergembä es olõ, a mi teimi pikä ria, nigu trepiastmidõ pääl.

Alt naksimi ülespoolõ ütstõsõlõ pallõ kätte andma. Üleväl laoti ritta, niikavva, ku küünin virn täüs olf saanu. Hulgakõisi pallo nuuri kuun – nii lätš paar nädalit nii kipõstõ müüdä, et es saa arvogi. Perän olf õkvalt kaõo, kui malevlasõ är lätšivä. Ei, ega vanastõ kül es keeldä latsil tüüd tetä nigu prõlla. Kõgõ suurõmb rõõm ja rahulolõminõ olfgi tollõst, ku tüü är sai tettüs.

URMI AILI

On aga dori!

PULGA JAAN

Elli Talina kandin üts keskmäse vannusõga naistõrahvas. Huvidõga. Reismise vastta olf täl huvi nigu pea kõigil naisil, aga tuu nimmat naistõrahvas uursõ kõigin võõrin maien kodueläjiide kotsilõ: kui pallu näid peetäs, määnes näide vällänägemine ja mis näist kasu. Hingeline kasu huvif tedä eriti.

Trehvü nii, et tuu naistõrahvas lätš Jaapanit avastama. Tälle näüdati sääil ütteleist ja tükü kolmandatki, koonis naistõrahvas küsse, määndse omma Jaapani kana. Näüdati pilte, aga naistõrahvas tahtsõ eläviid kannu nätä. Viidi sis üttele koloostriidõ ja ülti, et sääil arõtõdas kannu, kel hand üle kümne miitre pikk. Et kana ollõv jaapani keeli *dori*, aga tõug ollõv siia maani viil ilma õigõ nimeldä. Naistõrahvas muiduki kibõli noid imelindõ kaema, aga hoiatõdi, et kümnemiitrene hand om ainult kikkal. Viidi tä sis üttele kloostriaida, kon paistu kavvõdast määnegi kuju vai avvusammas. Naanõ lätš ligembäle ja näkk, et tuu sammam olf munk, kiä üttegi elumärki vällä es näütä. Tuu iist istõ timä ola pääl kikas, kiä võõrast näten kõrraga kirmä nakaš. Kikkal tullf ütš väiku sulõkõnõ valla ja linnas munga nõna pääle. Mii turist pandf tähele, et sulõkõnõ nõna otsan liiku, tuu lubasi

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

luuta, et mungal õks elu seen. Naistõrahvas lätš peris lähküle ja näkk, et munga mõlõmba käe hoiti kikka hannasulgi. Hand võisõ esi vabalt kümme miitret pikk olla. Naistõrahva imestüs pääsi suust vällä selgen eesti keelen: «On aga dori!» Jaapanlasõ kikiiti tuu pääle kõrvu ja palssivä üteldüt kõrrata. Naanõ vahtsõst: «On aga dori!»

Jaapanlaisi näo lätsi tuu pääle särämä ja nakati ütstõsõlõ õnnõ suuvma: tõulõ olf lõütü kõrralik nimi. Tullf vällä, et *onaga* om jaapani keeli pikk hand, sinnä viil *dori* manu ja omgi «Onagadori», miä võru keeli om «pikä hannaga kana».

Rõõmu pärast kutsuti kohalõ vahtsõnõ munk ja ülti eelmisele, et mingi küüki, vast om peo-

täüs riisi timä jaos üle jäänü. Riisi muiduki es olõ, aga nika järgmise hummukuni kostu kõõgist poti kraabitsõmist.

Eesti naanõ tunsõ huvvi, kaua munk sääil tuu kikkaga saisõ. Ülti, et harilikult aastata, aga seo pääsi mõnõ päävä varrampa. Naanõ sis uursõ, et kuis munka söõdeti. Ülti, et kõrd päävän anti külmä vett. Et säändse kerge tüü pääle ei minnev jo määnestki energiat.

Naanõ käve sääil kloostriin aasta pärast viil. Kikas ollõv õks alalõ, joba kolmanda munga ola pääl. Edimäne munk ollõv ka alalõ, aga hirmsa paksus länü. Tõsõ munga pitiv tedä kummardama ja mõnikõrd ütteleist parembat kinkmä.

Kikas ollõv õks niisama kõhna ku innegi.

Naistõrahva vasta ollu jaapanlasõ väega aupakliku, kummardus iin ja takan ja õks Linda-san ja Linda-san. Eesti naanõ muiduki säänest asja vällä es kannada, ku timä nimme nii lõrdsiti, ja käräf: «Ei olõ ma määnegi sann, mu väärnimi om Loss!» Sis tõmmatu tsipa tagasi, aga sällä takan õks «Linda Sann».

Kuis taa info seo ilma aigu täpselt liigus, tuud ma ei tiä, aga ku naanõ Talinan ütškõrd tüü manu jõusõ, tähendäni kiäki tä sällä takan: «Näe, mii Sanna Linda kah Jaapanist tulõma lastu!» Sanna Lindast sai varsti Sannanaanõ ja nii jäigi. Seh sullõ Jaapanit!

Surnuidõ ülesajaja

Ütskõrd mehe lõpõtiva nellägeske tüü ja kaiva, et võtva pääle tüü lõppu viina kah mõnõ pitsi. A kohe minnä?

Tõsõl puul tiid olf surnuaid ollu, mehe länü sis sinnä, et hää vaiknõ kotus. Nakanu sääil napsitama.

A nigu naa mehe iks, ku viina saava, sis nä nakkasõ petmä. Üts olf ütelnü: «Kas ti tahat, ma aja surnu kõik havvast üles! Lää surnuaid ja aja surnu üles.»

Tõdõsõ mehe kiti takka, et

tahtva külh. Lännüki surnuaid ja hõiganu: «Marss, üles, mis ti siin makat!»

Ja kuulduu äkki, et kiäki ütles: «Mis üles! Ma sullõ näütä! Vai mi tulõmi üles? Kae, et kaot siit!»

Tuu miis olf nii hirmu täüs länü ja pandunu joosuga surnuaiast kodu poole. Mehe hõiknu, et kos sa joosõt, kae takka kah. Tuu es olõ takka kaenu, muudku lidunu kodu poolõ. Pandõ joosuga kodu ja naanõ olf kaenu, et vet no viinalõhna om jah, a hää kül, et miis

kodu tullf. Aga es olõ julgunu tä naasõlõ kõnõlda, et timäl sääne juhus olf.

Asi olf niimuudu, et ütš mutikõnõ olf tulnu surnuaid – järgmäne päiv olf surnuaiapühä – ja koristanu havva ärä ja kaenu: «Mis ma vana inemine sinnä kodu lää, ma süü uma võileevä ärä ja panõ pääkese kalmu pääle ja olõ tan. Suvõüü om lühükene ja sis ei olõ mul enämp hommuku tagasi-tulekit surnuaiapühäle.»

ÕISPUU AIMI

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säändse siia vällä valinu.

Helle ja tummõ tulõvik

Kats vanna sõpra omma kokko saanu ja kõnõlõsõ elost hindäst. Üts ütles, et täl om asi selge: timä tulõvik om tummõ. Tõnõ küsüs, et mille tä nii arvas.

«No mu tahtminõ om, et minnu iks maamulda pandas,» vastas edimäne miis. Heränes sis ja küsüs: «Kas sa valit sõs helle tulõvigu ja lasõt hinnäst koolnupalotustõ (krematoorium) saata?»

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellemäst kotussõst

Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Illos võlssminõ

Mustlasõpoiskõnõ tekk koolin pahandust: segäsi tunni, jätse ülesantu tükü opmada, kiusas tütrikkõ. Oppaja and imäle päivigu kaudu kõgõst halvast tiidä.

A imä es mõista eesti kiilt, pere olf Võrolõ tulnu Lätist. «Romikõnõ, loe, mis om kiroto,» ütelf mustlasõnaanõ. «Koolioppaja kirotas, et Rommi om väega hää lats,» sellet

poiskõnõ. Ja niimuudu egä märkusõ pääle. Nika ku oppaja kodo tullf ja uma kirotusõ imäle ümbre pandõ. Võlssmisõ iist sai poiskõnõ vasta tagaotsa tsähmākü.

Imä es lüü last kõvva. «Säänest võlssmist olf hää kullõlda. Ma looda, et pojal nakkas elon häste minemä, ku tä nii ilosalõ võlssi mõist,» arvas mustlasõnaanõ.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Haisas nigu sitt

Ma kuuli raadiost, et inämp olõki ei vaia säänest asja nigu riigihangõ. Muido olf nii, et ku tahtsõt naabrimehe käest osta kuurmatävvõ sitta kardohkamaa pääle laotamisõs, es tohe tuud õkva tetä. Vaia olf vällä hõigada hinnapakmisõ küsumine ja võtta nuu sita pääle kasvai tõdõsõst Eesti otsast. Muido olõssi unopojapoliitiga. Kuiki naabrimiis olõ-i eski hõimlanõ.

A ku jutt om kolmõst miljo-

nist, sõs ei piä midägi avalikult vällä hõikama. Egäüts, olõ sa vai ministri, või riigi raha iist palgada ahukaadi. Kas vai Ameerigast. Tuud ma es saaki arvu, kas õnnõ miljonit tohis niisama raisada, ilma et tuu korruptsiuun olõssi. A väikumba raha pääle piät iks edesi avalikult kolmõ pakmist küsumä. No ega ma Ameerigast sitta tuuma ei nakka kah, Ameeriga värk haisas väega.

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadressi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

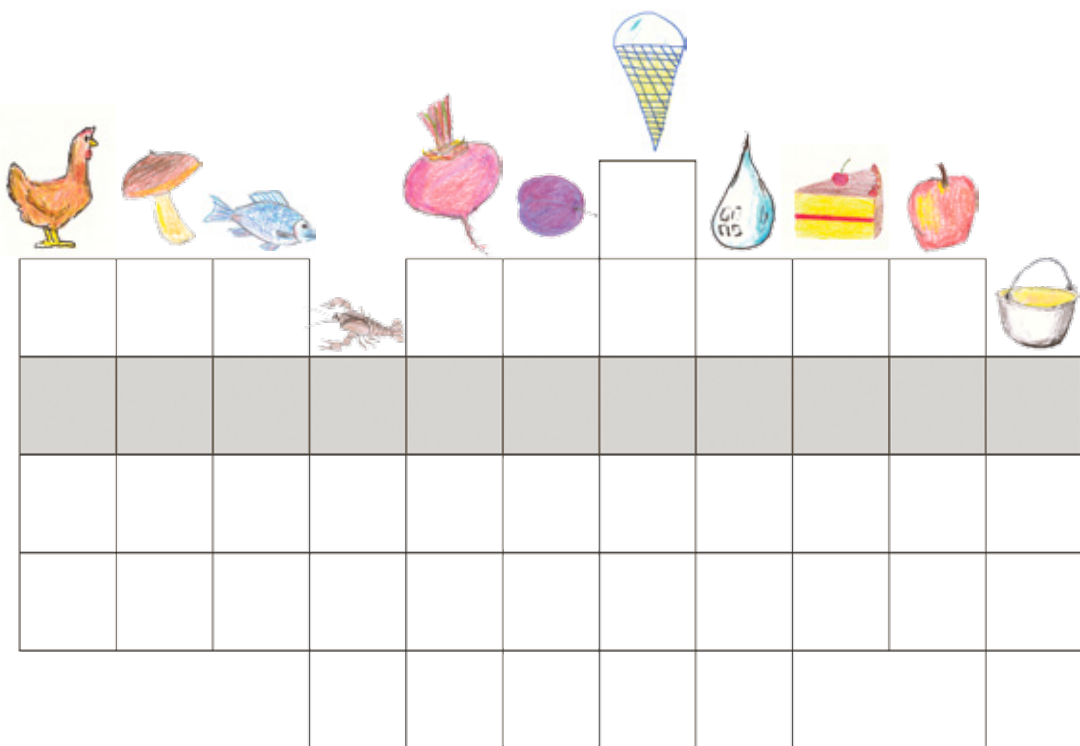
Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: PUULPÄIV Avvohinna saa UIBU ANDRUS (13) Tagaküläst.

Täüdə' är ristsõna! Vastussõs saat teedä' üte sööginime.

Telli Uma Leht!

6 kuud – 6 €, 12 kuud – 12 €, e- arvõ püsिमассuleping 0.85 € kuun.

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht tel 617 7717